

Tilburg University

[Review of the books F.H. Jacobi, Werke. Gesamtausgabe herausgegeben von Klaus Hammacher und Walter Jaeschke. Band 5,1: Kleine Schriften II (1787-1817). Herausgegeben von Catia Goretzki und Walter Jaeschke, 2007 and of F.H. Jacobi, Werke. Gesamtausgabe herausgegeben von Klaus Hammacher und Walter Jaeschke. Band 7,1: Romane I1: Woldemar. Unter Mitarbeit von Dora Tsatoura herausgegeben von Carmen Götz und Walter Jaeschke, 2007]

Jonkers, Peter

Published in:
Tijdschrift voor Filosofie

Publication date:
2009

Document Version
Peer reviewed version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Jonkers, P. (2009). [Review of the books F.H. Jacobi, Werke. Gesamtausgabe herausgegeben von Klaus Hammacher und Walter Jaeschke. Band 5,1: Kleine Schriften II (1787-1817). Herausgegeben von Catia Goretzki und Walter Jaeschke, 2007 and of F.H. Jacobi, Werke. Gesamtausgabe herausgegeben von Klaus Hammacher und Walter Jaeschke. Band 7,1: Romane I1: Woldemar. Unter Mitarbeit von Dora Tsatoura herausgegeben von Carmen Götz und Walter Jaeschke, 2007]. *Tijdschrift voor Filosofie*, 71(2).

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

F.H. Jacobi, *Werke. Gesamtausgabe herausgegeben von Klaus Hammacher und Walter Jaeschke. Band 5,1: Kleine Schriften II (1787-1817). Herausgegeben von Catia Goretzki und Walter Jaeschke.* Meiner – frommann-holzboog, 2007, 24,5x17, IX-422 p., € 186,-.

F.H. Jacobi, *Werke. Gesamtausgabe herausgegeben von Klaus Hammacher und Walter Jaeschke. Band 7,1: Romane II: Woldemar. Unter Mitarbeit von Dora Tsatoura herausgegeben von Carmen Götz und Walter Jaeschke.* Meiner – frommann-holzboog, 2007, 24,5x17, VI-476 p., € 208,-.

Met het verschijnen van deze twee tekstbanden is de kritische editie van Jacobis werk nagenoeg voltooid. Het wachten is nu alleen nog op de commentaarbanden bij de tekstbanden 4 t.e.m. 7, waarvan de eerste voor het voorjaar van 2009 is aangekondigd. *Band 5* bevat in het totaal zeventien kleinere geschriften, waarvan sommige tot nog toe vrijwel onbekend waren, omdat ze niet waren opgenomen in de meest courante uitgave van Jacobis werk. Een van de meer bekende teksten uit deze band is de *Zufällige Ergiessungen eines einsamen Denkers* uit 1793. Hierin bekritiseert Jacobi de heerschappij van het Verlichtingsdenken en de ahistorische waarheidsopvatting die daarin de boventoon voert, door te wijzen op een veel oorspronkelijkere vorm van waarheid, die in het menselijk leven geworteld is en derhalve historisch van aard is, en die zich manifesteert in de persoonlijke mening. Bijgevolg vallen zedelijkheid en religie met geen enkel filosofisch systeem samen. Zo'n systeem is niet zozeer oorzaak, maar veeleer gevolg van de tijdgeest; het komt op en gaat onder voor de onveranderlijke geest van de waarheid. Naar alle waarschijnlijkheid heeft Hegel dit geschrift reeds tijdens zijn verblijf in Bern (1793-96) gelezen, want deze gedachte keert in zijn *Positivität der christlichen Religion* regelmatig terug als oplossing voor het probleem van een verstarde, positieve religie, en van een ahistorische beschouwingwijze van politieke en godsdienstige instituties.

Ik wil in dit verband eveneens de aandacht vestigen op twee relatief onbekende teksten, die in deze band zijn opgenomen. Zij laten een minder fraai aspect van Jacobis persoonlijkheid zien. Sommige van zijn bekenden, zoals de altijd kritische vorstin Von Gallitzin, zagen Jacobi als iemand, die al van kindsbeen aan door zijn huisgenoten als een god vereerd en met een navenante cultus omgeven werd. Al zijn wensen werden onmiddellijk ingewilligd, zodat hij op den duur alles alleen nog maar vanuit zijn eigen optiek en met zijn eigen maatstaven kon beoordelen. Een treffend voorbeeld daarvan is de manier waarop hij met de geschriften van anderen omging. Zoals bekend, heeft Jacobi in zijn *Spinozabrieven* meerdere teksten en brieven van anderen (Goethe en Mendelssohn) en de inhoud van privégesprekken (met Lessing) publiek gemaakt zonder toestemming van de betrokkenen gevraagd, laat staan gekregen te hebben. Enkele jaren later werd Jacobi echter zelf het slachtoffer van een gelijkaardig voorval. In vertrouwelijke brieven aan diverse bekenden had hij zijn ongenoegen over de bekering van zijn vriend graaf Von Stolberg tot het katholicisme de vrije loop gelaten. Deze brieven werden echter kort daarna zonder zijn goedkeuring gepubliceerd, wat voor Jacobi aanleiding was om hierover een polemieek te beginnen, die hij publiceerde onder de veelzeggende titel: *Ueber drei von ihm [Jacobi] bei Gelegenheit des Stolbergischen Übertritts zur Römisch-Katholischen Kirche geschriebenen Briefe, und die unverantwortliche Gemeinmachung derselben*. En in 1806 publiceerde hij naar aanleiding van een gelijkaardig voorval een gelegenheidsgeschrift, waarvan de titel evenmin aan duidelijkheid te wensen overliet: *Was gebieten Ehre, Sittlichkeit und Recht in Absicht vertraulicher Briefe von Verstorbenen und noch Lebenden?* In deze tekst doet Jacobi zijn beklag over het lichtzinnig publiceren van vertrouwelijke en verzegelde correspondentie, omdat daarmee het vertrouwen tegenover de adressant geschonden wordt. Hij maakt alleen een uitzondering voor de publicatie van brieven, die niet vertrouwelijk en ook niet verzegeld waren. Het zal dan ook wel geen toeval zijn dat hij in de uitgave van de *Spinozabrieven*

expliciet schrijft dat hij zijn brief met bijlagen aan Mendelssohn niet verzegeld had verzonden...

Band 7 van deze kritische uitgave bevat de verschillende edities van de filosofische roman *Woldemar*, voor het eerst (gedeeltelijk en onder een andere titel) gepubliceerd in 1777 en nadien meerdere keren herwerkt. Omdat zo veel vooraanstaande tijdgenoten van Jacobi dit boek gelezen hebben, is deze kritische uitgave, waarin de onderlinge verschillen tussen de diverse edities duidelijk worden aangegeven, van groot belang om inzicht te krijgen in de doorwerking van deze tekst in de Duitse intellectuele wereld. *Woldemar* was, net zoals in 1775 verschenen briefroman *Eduard Allwill*, Jacobis antwoord op het dringende verzoek van Goethe om datgene wat hem het meest op zijn hart lag op te schrijven. Jacobi betuigde zijn erkentelijkheid aan Goethe door dit boek aan hen op te dragen, ook al beschouwde deze het hoofdthema ervan, het belang van een standvastige vriendschap, als nogal pretentius. In het voorwoord vat Jacobi het doel van zijn hele literaire en filosofische activiteit als volgt samen: “Menschheit, wie sie ist, erklärlich oder unerklärlich, auf das *gewissenhafteste* vor Augen zu legen.” In deze roman laat hij zijn hoofdpersonages niet zelf handelen, maar spreekt veeleer over hen, waardoor zij als een spreekbuis van zijn eigen morele en sociale ideeën verschijnen. Hoewel de *Woldemar* als gevolg hiervan literair minder geslaagd is, is dit boek juist daardoor van groot belang om zicht te krijgen op Jacobis filosofie.

Net zoals de eerder verschenen banden van de *Gesamtausgabe* hebben de uitgevers ook deze twee banden met veel zorg vervaardigd. Om ze volledig als onderzoeksinstrument tot hun recht te laten komen is het evenwel nog wachten op de hierbij horende commentaarbanden, die inzicht geven in de vaak complexe ontstaans- en redactiegeschiedenis van deze teksten, en de veelvuldige verwijzingen naar personen, gebeurtenissen en andere boeken verhelderen.

Peter Jonkers